

WANNEER DE MIEREN SCHREEUWEN

‘Socrates heette hij. Naar de Braziliaanse voetballer. Niet naar de filosoof.’ We zaten in zijn taxi, op de achtergrond klonken geluiden van de centrale en van de radio. Het was iets na tweeën. Het weerbericht op Radio 1 draaide hij even harder. De gouden ring met de grote zwarte steen aan zijn rechterhand viel op. ‘Een erfstuk,’ zei hij toen hij zag dat ik ernaar keek. ‘Toermalijnkwarts. Ik heb hem laten onderzoeken.’ Daarna drukte hij de zender weer weg en zei kortaf: ‘Het blijft slecht.’ Ik zat naast hem. Zijn handen rustten op het stuur. ‘Heeft u echt geen haast?’ vroeg hij. Een rozenkrans zat om de achteruitkijkspiegel gedrapeerd. Het houten kruisje hing bewegingloos aan de kralenketting. ‘Ik vertrek altijd te vroeg,’ zei ik. ‘Gewoonte.’ De auto stond stil, de motor maakte een klagerig geluid. Iets in de ventilator, vermoedde ik. Waarschijnlijk een takje of een stukje papier van de straat. We luisterden naar het gekerm van de ventilator die warme lucht blies en zeiden niets. De stilte was niet onbehaaglijk. Mensen hebben soms een aanloop nodig voordat ze hun verhaal willen vertellen. Dit leek mij zo’n moment.

‘Ik heb nog altijd niet leren haten,’ zei hij uiteindelijk. ‘Dat is knap, niet? Een herinnering levend houden doe je niet door te haten. Ook niet door iemands naam uit te spreken. Daar is meer voor nodig.’

‘Dat is zo,’ zei ik. Daarna zwegen we weer en keken we naar buiten. De motor ronkte. Op straat liepen voornamelijk studenten met ski-jacks of halflange, dikke jassen met omgeknoopte sjaals, honkbalcaps en mutsen naar de campus. Ze trokken hun schouders

op. De jassen werden bij de kraag nog dichter samengeknepen. De meeste studenten keken naar de grond of recht vooruit, naar de ingang van het universiteitsgebouw.

‘Rijke kinderen,’ zei hij. Er klonk geen oordeel in zijn stem. Hij stelde vast. Het was een constatering die naar mijn mening niet helemaal juist was, maar ik liet het maar zo. Iets later zei hij: ‘Verdomde kinderen.’

Ik weet niet of Gabriel Rivalo van plan was mij zijn verhaal te vertellen, er waren te veel verhalen, te veel geschiedenissen, en toch raakten we aan de praat, al was ik niets meer dan een klant, een passant, die geen aandacht aan hem schonk en te veel bezig was met de lezing die ik moest geven, misschien zelfs handelend met een bepaalde ingenomenheid omdat ik degene was met een bestemming en een verhaal, en niet hij, die naamloze andere.

De wegen waren wit en het KNMI had volgens Radio 1 nog meer sneeuw voorspeld. Ik was te vroeg, ondanks de tegenslag van het weer, maar wilde de extra tijd gebruiken om op weg in de taxi, en niet veel later op de campus, mijn lezing nog eens door te nemen. De lezing stond op mijn laptop en de aanvullende aantekeningen zaten in mijn map. Er waren verschillende variaties van dezelfde lezing. Je moest niet alleen het publiek, maar ook jezelf blijven verrassen. Ik had me voorgenomen om over Ali te beginnen. De oude bokskampioen sprak nog steeds tot de verbeelding van jonge mensen. Ali als de brutale zwarte, die voor niemand zou buigen, behalve voor zijn God. De Louisville Lip die uiteindelijk niet meer kon spreken. Daar lag een mooi contrast. Daarna zou ik aan de studenten vragen of ze weleens iets gelezen hadden van John Irving. Wie wist nog dat Irving ooit begonnen was als worstelaar en later worstelcoach werd? Die foto van de bokshandschoenen van Ernest Hemingway moest ik daarna tonen. Hemingway als schrijver en bokser. Het bestond. Het kon.

Denk buiten de vaste kaders. Dat wilde ik ze leren. Mijn lezing ging over de mogelijkheden die je hebt. Of eigenlijk hoe je jezelf kunt

transformeren. Van bokser tot beweger tot prediker tot een zieke stamelende man die de harten van de wereld heeft veroverd, zoals Ali. Je kon evenzeer de wedstrijdmat gebruiken om uiteindelijk het verhaal te vertellen dat je wilde vertellen, en niet een keer, maar verschillende keren. De weg van Irving. De inzichten die je door die lange weg kon verwerven waren talrijk. Als je maar bereid was te aanvaarden dat er geen hokjes waren. Je moest voorbij het afgebakende terrein, zodat je de wereld kon zien door de vensters waar je doorheen keek. Ze lag daar te wachten, en je moest haar alleen maar grijpen. Er was niet één deur, er waren meerdere deuren, en als je je best deed, dan gingen ze allemaal voor je open. Allemaal! Je moet jezelf steeds opnieuw uitvinden. Ik benadrukte die zin meestal. Dat maakte veel indruk. Ik wisselde mijn verhaal af met voorbeelden van beroemdheden. Dat hield de studenten bij de les. Herkenning was belangrijk. Zoek naar hun persoonlijke goden en geef er een draai aan.

Gabriel begreep wat ik probeerde te doen. ‘U bent een verteller, of hoe noem je dat? Een spreker.’ Hij sprak ‘verteller’ uit alsof het een saai beroep was, een taakstraf die je moest uitvoeren.

Ik knikte hem toe en bladerde in mijn aantekeningen. Hij noemde de belevenissen die zijn klanten hem soms vertelden ‘dankbare botsingen’. Daarna ging eenieder zijn eigen weg. Ik vroeg naar zijn geschiedenis. Uit beleefdheid. Bovendien hoefde ik op die manier geen monoloog te houden van een half uur over wie ik was en wat ik nog meer zou vertellen op de Erasmus Universiteit. Ik hoefde alleen maar met korte knikjes te veinzen dat ik naar zijn verhaal luisterde. Zou ik de Mike Tyson-anekdote gebruiken? Wat had ik over hem op papier staan?

Gabriel schudde zijn hoofd en bevoelde zijn korte stoppelbaard. Hij leek vermoeid. ‘Ik heb tien jaar lang gezwegen,’ zei hij. ‘En niet zonder reden. U zit niet op mijn verhaal te wachten.’

Zijn antwoord intrigeerde me.

‘Misschien niet,’ zei ik, en ik keek op van mijn aantekeningenmap. ‘Hoe weet je wat iemand nodig heeft?’

Gabriel keek me aan en leek iets wat onder zijn duimnagel zat weg te schieten met zijn middelvinger. ‘U heeft gelijk,’ zei hij. ‘Ik heb te veel vragen waar ik nooit antwoord op zal krijgen. Als ik mijn verhaal vertel, dan komen die vragen steeds omhoog. Alsof je onverteerbare aardappelen uit een bedorven *caldo de peixe* haalt. Alles stinkt. Wat moet ik ermee?’

Mike Tyson was getraind en opgevoed als een gekooid beest dat ze er alleen uit lieten in de ring. De opgebouwde drift en agressie kwamen vrij in de ring. Daar was het toegestaan. De oude gekke trainer Cus D’Amato was zijn pleegvader en nam kansloze jongeren in huis die wilden boksen. Hij dwong respect af bij de jongeren die hij hielp. Tyson was de spreekwoordelijke puppy in zijn aanwezigheid. Toen de oude trainer stierf liep het beest wild rond. Dat had grote gevolgen, voor hem, voor zijn omgeving.

Gabriel had het over vragen. Ik wierp in mijn lezing meestal vragen op waar ik zelf ook geen antwoord op had, en ik leerde de studenten dat het waarschijnlijk niet zo erg was. Als je een paar belangrijke vragen in het leven wist te beantwoorden, dan had je al aardig wat bereikt. Tyson wist precies wat er van hem werd verwacht in de ring, buiten de ring was alles een groot vraagteken.

In veel gevallen draaiden de verhalen die ik vertelde ook om het gemis van een vader. Ali zocht zijn Allah, Irving heeft zijn biologische vader nooit opgezocht, Tyson heeft zijn vader evenmin gekend en zag de oude gekke trainer als de vader die hij nooit had gehad. Het was een laag die de studenten er meestal niet uit haalden, maar dat was ook niet noodzakelijk. Bij een goede lezing moest je ook jezelf onderhouden.

Ik bladerde verder. Gabriel had een prettige stem. Zijn donkere geluid bestond uit de treurige tonen van een contrabas die nooit volledig leken weg te sterven. Ik wilde best naar hem luisteren, maar deze lezing was belangrijk. Als de lezing aansprak, dan bestond de mogelijkheid dat ze me zouden aanbevelen bij andere universiteiten

en hbo-opleidingen. Mijn boodschap was eenvoudig: je kunt alles bereiken wat je wilt. Niet echt een verheffende boodschap, maar het ging erom hoe je haar bracht. De wereld is maakbaar, ondanks je achtergrond. Wat je scheidt, ben je zelf. Ik vertelde de boodschap op zo'n manier dat mensen haar zouden kunnen toepassen in hun bestaan, in hun studie, in de keuzes die ze maakten. Ik nam mijn eigen leven als voorbeeld. Ik toonde foto's, filmpjes, illustraties, en ik vertelde anekdotes. Het ging in alle gevallen om onverwoestbaarheid. De weigering om je bij je lot neer te leggen. De weg die voor je geplaveid lijkt te zijn brengt je niet altijd bij je bestemming. Gebruik een weg die voor anderen onzichtbaar is. Geen van de beroemde namen die ik gebruikte in mijn lezing had meteen de wind in de zeilen. Iedereen zag hun successen in de media, maar over de persoonlijke verliezen of tegenslagen hoorde je weinig, tenzij ze een bepaalde nieuwswaarde hadden. Ik vertelde over het succes, ondanks de obstakels en worstelingen. Of misschien wel juist dankzij de worstelingen.

Gabriel wierp een blik op mijn aantekeningen en keek naar de laptop die inmiddels tussen mijn benen stond. Ik mompelde een paar zinnen waarmee ik wilde beginnen.

'U heeft het mis,' zei hij. 'Je bereikt niet altijd wat je wilt. Sommige botsingen zijn zo groots dat je uit je baan wordt geslingerd, in sommige gevallen voorgoed.'

Ik zuchtte en keek naar Gabriel. Zijn donkere huid leek grijs. Bijna net zo grijs als de kroeskrulletjes bij zijn slapen. Hij krabde aan een wondje aan zijn voorhoofd. Er zat een donker korstje op.

'Ik luister,' zei ik.

'Vergeet het, niemand luistert,' zei hij.

Die dag week ik voor het eerst af van mijn vaste lezing en stopte met de slides. Ik sprak niet over Mohammed Ali of John Irving, en ook niet over Mike Tyson. Achter me hing het grote blanco digibord. Zonder de plaatjes die duidelijk moesten maken wie ik was en wat

ik te vertellen had, was ik voor de studenten in de collegezaal niets meer dan een silhouet. Een man zonder naam en achtergrond. In een zaal met zo'n honderdvijftig jonge mensen die een paar studiepunten kregen omdat ze bereid waren om naar een schrijver en oud-sporter te luisteren stopte ik met vertellen.

'Het spijt me,' zei ik. Sommige studenten grinnikten. Er viel een onbehaaglijke stilte. 'Niets is gelogen,' zei ik. 'Mijn successen als bokskampioen, mijn jaren als coach van jonge aanstormende talenten, de landen die ik heb bezocht, de verhalen die ik heb geschreven en verteld, alles is precies zo gebeurd. Maar dat is niet het verhaal wat ik nu wil vertellen.'

Sommige studenten schuifelden wat onrustig heen en weer, leunden met hun kin op hun andere hand of gingen verzitten. Het leek erop dat ze nu pas echt nieuwsgierig werden. Het maakte me nog nerveuzer dan ik al was. Ik dacht aan het gesprek met Gabriel. Hoe het begon. Nadat we vijf minuten onderweg waren en hij me zorgvuldig had opgenomen, zei hij: 'Een nette meneer met een laptop en de universiteit als bestemming. U bent een professor of iets dergelijks, niet?' We leken twee mensen die elkaar niets te vertellen hadden. Ik zat in zijn taxi, een zwarte metallic BMW 320i, mat van de vorst, die hij, zo liet hij me ongevraagd weten, zo'n tien jaar geleden zelf betaald had. Daarna vertelde hij zijn verhaal. Niet meteen. Niet in chronologische volgorde. Hij haperde. Hij wist niet meer precies in welke volgorde sommige gebeurtenissen zich afspeelden. Tegelijk wist hij zich sommige details nog precies te herinneren. Ik nam het hem niet kwalijk. Misschien was dat wat er mis was met mijn lezing: ik liet weinig ruimte voor verwarring. Je moet je publiek soms prikkelen en verwarren. Eerlijk gezegd twijfel ik aan verhalen waarbij alles precies op z'n plaats valt, en er nooit iets onopgelost blijft. Alsof je op bezoek gaat bij mensen bij wie zelden iets verkeerd staat in huis. Alles heeft een vaste plek. Het stof is verjaagd. De ramen glanzen. Het slot is geolied. Niets klemt of schuurt. Ik voel me op zulke momenten ongemakkelijk. De hel

waarin zulke mensen moeten leven, denk ik dan. Er moet ruimte zijn voor onvoorspelbaarheid. Gabriel had die les goed begrepen en hij was een taxichauffeur.

‘U vroeg er zelf om,’ zei hij nog. Dat was waar. Ik wilde dit. Zijn verhaal is me altijd bijgebleven. Geen idee waarom het ene aan je voorbijgaat en het andere bij je blijft. Ergens ligt er altijd een verhaal op je te wachten dat je niet zozeer wilt horen, maar dat je nodig hebt, op de een of andere manier. Het *geeft* je iets.

‘Een bokser met een verhaal?’ zei Gabriel toen ik zei wat ik op de universiteit ging doen. Hij leek het moeilijk te kunnen geloven.

‘Ex-bokser,’ zei ik. ‘Of oud-bokser, eigenlijk. Eens een vechter, altijd een vechter.’

‘Wat gaat u de studenten precies vertellen over uw bokscarrière?’

‘Dat weet ik nog niet precies. Ik weet wel waar ik het *ongeveer* over ga hebben, maar ik kan kiezen uit verschillende anekdotes.’

‘U gaat toch iets over uzelf vertellen? Misschien over hoe goed u was.’ Ik meende enig dedain te horen. Misschien zag hij me als een praatjesmaker. Dat zou heel goed kunnen. Ik geloof zelfs dat hij me zo noemde. Het was de titel waarmee hij mij aansprak. Feitelijk wás het zo. Ik was een praatjesmaker geworden, die plaatjes liet zien aan het publiek en verbanden wist te leggen tussen de keuzes die ik had gemaakt in mijn leven en de successen die mijn zogenaamd afgewogen keuzes hadden opgeleverd. Vechters hebben behoefte aan structuur, aan orde. Ik ontdekte dat het buiten de ring niet anders is. Mensen houden ervan als het leven overzichtelijk is, of als ze in elk geval dat idee hebben. Ik speelde erop in en wist mijn sportcarrière te gebruiken om mensen te helpen. Ik werd een spreker, een motivator. ‘Een goeroe,’ zeiden sommige mensen in het publiek na afloop van mijn lezing weleens. Het was een grapje, hield ik mezelf voor. Ik lachte en knikte. Zagen ze niet dat ook ik het vaak niet wist? Hoeveel keuzes waren eigenlijk toeval? In veel gevallen waren het niet eens keuzes. Je reageert vaak instinctief op situaties die zich voordoen. Je zegt ‘ja’ of ‘nee’. Ik had in veel gevallen geluk gehad.

Sommige gevechten liepen goed af, omdat mijn tegenstander een scheur boven zijn oog had waarvan ze de bloeding niet konden stelpen, of de jury besliste in een gevecht dat gelijk op ging in mijn voordeel. Soms was er het thuisvoordeel. Soms kende mijn trainer de scheidsrechter. Elke vechter weet dat een goede trainer en een handige manager het verschil uitmaken. Ik deed hetzelfde met de jonge vechters toen ik trainer werd. De uitkomst van een wedstrijd ligt soms in kleine details die de leek niet kan zien. Je helpt je talenten, je beschermt ze, je probeert ze verder te brengen. Je moet het vuur doorgeven.

‘Je hebt gelijk,’ zei ik tegen Gabriel. ‘Ik hou een praatje over mijn leven.’ Dat praatje zorgde ervoor dat ik mijn verhaal mocht schrijven. Een uitgever toonde interesse toen hij na afloop van een lezing met me had gesproken.

Ik legde de uitgever uit dat vechters de beste vertellers zijn. ‘Elke oud-bokser heeft een kleurrijke geschiedenis om te vertellen. “Oorlogsverhalen”. In mijn jeugd hoorde ik oude mannen met littekens op hun gezicht aan de bar in de gym vertellen over hun gloriejaren en over de gloriejaren van beroemde bokkers die zij nog hadden gekend. Smokin’ Joe? Daar had mijn oude trainer nog mee aan een tafeltje gezeten. Zijn olympische avontuur werd een fiasco, dat wist ik toch wel? “Kwam door zijn arm, hè,” zei mijn trainer. “Hij had een flinke blessure aan die arm opgelopen. Ik zei tegen ’m dat-ie niet moest gaan knokken. Veel te link. Hij kon beter een professional worden, weet je wel. Geld verdienen. En dat is hij gaan doen.” Mijn trainer liet me geloven dat de keuze van Joe Frazier om een beroepsbokser te worden was gebaseerd op de gesprekken die hij met Frazier had gehad. Zonder dat gesprek hadden we Joe Frazier misschien nooit gekend. Geloof en een goed verhaal, daar draait het om in de ringsport. Je moet zien te overtuigen.’

‘En dat doe je,’ zei de uitgever. Hij schudde me de hand en glimlachte. We hoopten op een vruchtbare samenwerking en hieven ons glas. ‘Op mooie sportverhalen en tragische liefdes,’ zei hij.

Ik schreef het boek. Met het boek in de hand ging ik het land door. Ik werd de schrijvende bokser.

‘Een schrijvende bokser?’ herhaalde Gabriel. ‘Blanke boksters, is dat niet zoiets als blanke basketballers? Ze zijn er wel. Ze zijn ook niet slecht. Maar de echte legendes zijn toch meestal zwart. U praat er ook over in uw lezing, zei u net.’

‘Ben jij een sporter?’ Dat leek me niet. Hij had in elk geval niet veel verstand van boksen. Had hij nooit van Jack Dempsey gehoord? Gene Tunney, Rocky Marciano? Ik schatte Gabriel iets ouder dan ik, een jaar of achtendertig. Zijn bruine huid miste een tropische zon. Daardoor leek hij nog ouder. Misschien was Gabriel ooit sportief geweest. Nu had hij een buik die hij slecht wist te verbergen onder zijn paars-gele overhemd. De buik, de rimpels die ongewoon waren voor een donkere huid, de grijze haren, en de vermoeide blik lieten je geloven dat hij bijna vijftig was.

‘Ik was een voetballer,’ zei hij. ‘Lang geleden, hoor. Maar ik was niet serieus genoeg. Ik ben eigenlijk nooit echt serieus geweest. Geen concentratie. Mijn neefje was het grote voetbaltalent bij ons in de familie.’

‘Jij niet?’

‘Niet zoals hij,’ zei hij kalm. Hij schudde zijn hoofd om zijn antwoord kracht bij te zetten. Het was een eerlijk antwoord. Dat waardeerde ik in hem.

‘Hij had het licht, begrijpt u dat?’ vroeg hij. ‘Dat zult u vast hebben gezien bij de jonge boksters die u heeft begeleid.’

‘Cadans,’ zei ik. ‘Ze bewegen op hun eigen ritme. Ik heb ze gezien. Jonge roofdieren.’

‘Juist, ja, cadans, dat zegt u mooi. Ritme. Hij had het ritme.’

‘Hoe heet hij? Ken ik hem? Speelt hij bij een bekende club?’

Gabriel pauzeerde even. We reden langs de statige huizen in Kralingen. Hij keek in zijn achteruitkijkspiegel en leek naar woorden te zoeken op de gevels van de huizen die we voorbijreden. De enige woorden op sommige gevels waren namen van koloniale landhuizen uit Nederlands-Indië.

‘Luister, meneer. Als ik u het verhaal vertel, dan moet ik u vertellen over de winter die alles veranderde. Ik weet zeker dat u daar niet op zit te wachten.’

‘Ik heb tijd,’ zei ik.

Gabriel parkeerde de taxi aan de Burgemeester Oudlaan, vlak bij de bushalte voor de universiteit. De lucht was nog altijd grijs. ‘U heeft tijd,’ zei hij. Ik knikte en zei dat ik altijd overal te vroeg aankwam. Het leek hem gerust te stellen. Hij zoog zijn lippen naar binnen alsof hij zich ergens op voorbereidde. Op de radio werd voorspeld dat het verkeer de aankomende uren ernstig ontregeld zou raken. Wie niet met de auto de weg op moest, werd geadviseerd om thuis te blijven.

‘Tien jaar geleden was het nog erger,’ zei hij. Hij keek door zijn raampje naar buiten.

‘De sneeuw?’

Gabriel knikte.

‘Weet u, onze familie is zo.’ Hij greep zijn handen in elkaar. ‘We houden van drukte, van lawaai, van dansen, muziek, en van lange gesprekken. De laatste jaren zijn we stiller geworden. We zoeken elkaar nog wel op, en we praten, maar de toon is veranderd. We zitten vaker bij elkaar zoals je dat doet als je met elkaar in gebed gaat. Mijn vrouw zegt: “Je geeft op, Gabriel. Je moet je niet laten verslaan. Vroeger stond je rechtop.” Dat zegt mijn vrouw. Daar kun je weinig tegen inbrengen. Ze weet de juiste woorden te vinden, zoals u, eigenlijk. Ze is slimmer dan ik. Veel te goed voor mij. Ze werkt op een basisschool en leest vaak voor. De kinderen van haar groep zullen nu wel buiten spelen, in de sneeuw.’

We keken allebei door ons raampje naar buiten.

‘Sneeuwpret,’ zei hij. ‘Mijn tante vond het zo’n mooi Nederlands woord.’

‘Dat is het ook.’

Gabriel knikte en keek voor zich uit.

‘Tot de winter die alles veranderde.’